Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

15 päivänä heinäkuuta 2021 *

Ennakkoratkaisupyyntö – Työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden suojelu – Työajan järjestäminen – Asevoimien henkilöstön jäsenet – Unionin oikeuden sovellettavuus – SEU 4 artiklan 2 kohta – Direktiivi 2003/88/EY – Soveltamisala – 1 artiklan 3 kohta – Direktiivi 89/391/ETY – 2 artiklan 2 kohta – Sotilaiden toiminta – Käsite ”työaika” – Päivystysjakso – Työntekijän palkkausta koskeva riita-asia

Asiassa C-742/19,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Vrhovno sodišče (ylin tuomioistuin, Slovenia) on esittänyt 10.9.2019 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 10.10.2019, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

B. K.

vastaan

Republika Slovenija (Ministrstvo za obrambo)

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti K. Lenaerts, varapresidentti R. Silva de Lapuerta, jaostojen puheenjohtajat J.-C. Bonichot, M. Vilaras, E. Regan ja N. Piçarra sekä tuomarit T. von Danwitz, M. Safjan, D. Šváby, S. Rodin, K. Jürimäe, C. Lycourgos (esittelevä tuomari), P. G. Xuereb, L. S. Rossi ja I. Jarukaitis,

julkisasiamies: H. Saugmandsgaard Øe,

kirjaaja: hallintovirkamies R. Şereş,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 21.9.2020 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– B. K., edustajanaan M. Pukšič, odvetnik,

– Slovenian hallitus asiamiehinään A. Grum ja A. Dežman Mušič,

– Saksan hallitus, asiamiehinään J. Möller ja S. Eisenberg,

* Oikeudenkäyntikieli: sloveeni.

– Espanjan hallitus, asiamiehenään S. Jiménez García,

– Ranskan hallitus, asiamiehinään A.-L. Desjonquères, E. de Moustier, N. Vincent, T. Stehelin ja A. Ferrand,

– Euroopan komissio, asiamiehinään B. Rous Demiri, N. Ruiz García ja M. van Beek,

kuultuaan julkisasiamiehen 28.1.2021 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista 4.11.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/88/EY (EUVL 2003, L 299, s. 9) 2 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat B. K. ja Republika Slovenija (Ministrstvo za obrambo) (Slovenian tasavalta, (puolustusministeriö)) ja jossa on kyse ylityötunneista maksettavasta palkanlisästä.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Direktiivi 76/207/ETY

3 Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9.2.1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL 1976, L 39, s. 40) 3 artiklan 1 kohdassa säädettiin seuraavaa:

”Tasa-arvoisen kohtelun periaatteen noudattamisella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei esiinny niissä ehdoissa, valintaperusteet mukaan lukien, jotka koskevat mahdollisuuksia työhön tai tehtävään jollakin toiminnan alalla tai jossakin elinkeinossa taikka jollakin ammattihierarkian tasolla.”

Direktiivi 89/391/ETY

4 Toimenpiteistä työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen edistämiseksi työssä 12.6.1989 annetun neuvoston direktiivin 89/391/ETY (EYVL 1989, L 183, s. 1) 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin sekä julkisiin että yksityisiin toiminnan aloihin (kuten teollisuuteen, maatalouteen, kauppaan, hallintoon, palveluihin, koulutukseen, kulttuuriin, vapaa-ajan toimintaan).

2. Tätä direktiiviä ei sovelleta sellaisiin erityisiin julkisiin tehtäviin kuten asevoimiin tai poliisivoimiin tai tiettyihin väestönsuojelun erityistoimiin, joiden ominaispiirteet ovat väistämättä ristiriidassa tämän direktiivin kanssa.

Näissä tapauksissa työntekijöiden turvallisuus ja terveys on varmistettava mahdollisimman hyvin tämän direktiivin tarkoituksen mukaisesti.”

Direktiivi 89/656/ETY

5 Työntekijöiden työpaikalla käyttämille henkilönsuojaimille turvallisuutta ja terveyttä varten asetettavista vähimmäisvaatimuksista 30.11.1989 annetun neuvoston direktiivin 89/656/ETY (kolmas direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi) (EYVL 1989, L 393, s. 18) 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä, joka on kolmas direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi, säädetään työntekijöiden työssään käyttämiä henkilönsuojaimia koskevat vähimmäisvaatimukset.

2. Direktiivin 89/391/ETY säännöksiä sovelletaan kokonaisuudessaan koko 1 kohdassa tarkoitetulla soveltamisalalla, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tässä direktiivissä olevien ankarampien tai erityissäännösten soveltamista.”

6 Kyseisen direktiivin 2 artiklan sanamuoto on seuraava:

”1. Tässä direktiivissä henkilönsuojaimilla tarkoitetaan kaikkia välineitä, jotka on suunniteltu työntekijän yllä olevaksi tai työntekijän pidettäväksi hänen suojaamisekseen yhdeltä tai useammalta vaaralta, jotka todennäköisesti vaarantaisivat hänen turvallisuutensa ja terveytensä työssä. Lisäksi henkilönsuojaimilla tarkoitetaan kaikkia lisäosia- ja -varusteita, jotka on suunniteltu tätä varten.

2. Edellä 1 kohdan määritelmään eivät sisälly:

– –

c) sotilaiden, poliisien ja muiden yleistä järjestystä turvaavien laitosten työntekijöiden yllään pitämät tai käyttämät henkilönsuojaimet;

– –”

Direktiivi 2003/88

7 Direktiivin 2003/88 1 artiklan 3 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Tätä direktiiviä sovelletaan kaikkeen direktiivin 89/391/ETY 2 artiklassa tarkoitettuun yksityiseen ja julkiseen toimintaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän direktiivin 14, 17, 18 ja 19 artiklan soveltamista.”

8 Kyseisen direktiivin 2 artiklan, jonka otsikko on ”Määritelmät”, sanamuoto on seuraava:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan:

1. ’työajalla’ ajanjaksoa, jonka aikana työntekijä tekee työtä, on työnantajan käytettävissä ja suorittaa toimintaansa tai tehtäviään kansallisen lainsäädännön ja/tai käytännön mukaisesti;

2. ’lepoajalla’ ajanjaksoa, joka ei ole työaikaa;

– –”

9 Mainitun direktiivin 17 artiklan 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tämän artiklan 2 kohdan mukaisesti 3, 4, 5, 8 ja 16 artiklasta voidaan poiketa:

– –

b) kun on kyse turvallisuus- ja valvontatoiminnasta, joka edellyttää jatkuvaa läsnäoloa omaisuuden tai henkilöiden suojelemiseksi, erityisesti kun on kyse vartijoiden ja talonmiesten tai vartiointiliikkeiden työstä;

c) kun on kyse toiminnasta, jossa tarvitaan jatkuvaa palvelua tai tuotantoa – –;

– –”

Direktiivi 2013/35/EU

10 Terveyttä ja turvallisuutta koskevista vähimmäisvaatimuksista työntekijöiden suojelemiseksi altistumiselta fysikaalisista tekijöistä (sähkömagneettiset kentät) aiheutuville riskeille (kahdeskymmenes direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi) ja direktiivin 2004/40/EY kumoamisesta 26.6.2013 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/35/EU (EUVL 2013, L 179, s. 1) 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä, joka on kahdeskymmenes direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi, säädetään vähimmäisvaatimuksista työntekijöiden suojelemiseksi heidän terveyteensä ja turvallisuuteensa kohdistuvilta riskeiltä, jotka aiheutuvat tai saattavat aiheutua sähkömagneettisille kentille altistumisesta työssä.

– –

6. Direktiivin 89/391/ETY säännöksiä sovelletaan edelleen kaikilta osin koko 1 kohdassa tarkoitetulla alalla, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tähän direktiiviin sisältyvien tiukempien ja/tai yksityiskohtaisempien säännösten soveltamista.”

11 Tämän direktiivin 10 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Poiketen siitä, mitä 3 artiklan velvoitteissa säädetään, mutta rajoittamatta 5 artiklan 1 kohdan soveltamista, sovelletaan seuraavaa:

– –

b) jäsenvaltiot voivat sallia vastaavan tai erityisluonteisemman suojelujärjestelmän toteuttamisen henkilöstölle, joka työskentelee operatiivisten sotilaallisten laitteistojen kanssa tai joka osallistuu sotilaallisiin toimiin, myös yhteisissä kansainvälisissä sotilasharjoituksissa, edellyttäen, että haitalliset terveysvaikutukset ja turvallisuusriskit estetään.

_ _”

Slovenian oikeus

12 Julkisten alojen työehtosopimuksen (Kolektivna pogodba za javni sektor; Uradni list RS nro 57/2008 ja seuraavat numerot), sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiaan, 46 §:ssä määrättiin, että julkisten alojen työntekijöillä on oikeus saada varallaolokorvaus, jonka määrä on 20 prosenttia peruspalkan mukaisesta tuntipalkasta, ja että varallaolojaksoja ei lueta työajaksi.

13 Kyseisen työehtosopimuksen perusteluissa todettiin seuraavaa:

”Varallaolo merkitsee julkisten alojen työntekijän tavoitettavissa oloa niin, että tämä voi tarvittaessa tulla töihin työaikansa ulkopuolella. Varallaolosta on annettava kirjallinen määräys. Varallaolokorvauksen määrä on sama riippumatta siitä, onko julkisten alojen työntekijä varalla päivällä, yöllä, työpäivänä, sunnuntaina tai päivänä, joka on lain mukaan juhlapäivä.”

14 Puolustuksesta 20.12.1994 annetussa laissa (Zakon o obrambi; Uradni list RS nro 82/94 ja sitä seuraavat numerot; jäljempänä ZObr), sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiassa, 5 §:n 14 kohdassa säädetään, että kyseisessä laissa sotilaalla tarkoitetaan henkilöä, joka toimii sotilastehtävissä, ja sen 14 a kohdassa täsmennetään, että kyseisessä laissa työntekijällä tarkoitetaan sotilasta, siviilihenkilöä, joka työskentelee ammattimaisesti asevoimissa, tai muuta henkilöä, joka suorittaa ammattimaisesti hallinnollisia tai teknisiä erityistehtäviä ministeriössä.

15 ZObr:n 51 §:n mukaan sotilas voi tietyin edellytyksin käyttää asetta päivystäessään.

16 ZObr:n 97č §:ssä, joka koskee päivystystä, säädetään seuraavaa:

”(1) Päivystys kestää pääsääntöisesti yhtäjaksoisesti 24 tuntia.

(2) Päivystävät sotilaat katsotaan jaksottaista työaikaa tekeviksi työntekijöiksi. Tunteja, joina he eivät tee tosiasiallista työtä, ei katsota työajaksi vaan varallaoloajaksi työpaikalla.

(3) Päivystyksen aikana päivittäinen työaika saa olla enintään 12 tuntia. Poikkeuksellisessa tilanteessa tai jo aloitetun työtehtävän loppuun saattamiseksi sotilaiden työaikaa voidaan poikkeuksellisesti pidentää, mutta tällaisessa tapauksessa jo tehtyjen kahdentoista tosiasiallista työskentelyä koskevan tunnin jälkeen tehdyt työtunnit katsotaan ylityötunneiksi.

(4) Päivystys voi jatkua keskeytyksettä enintään seitsemän päivää. Sotilailla on päivystyspaikassaan oikeus taukoihin lepoa varten siten, että kaksitoista tuntia on tavanomaista työaikaa ja loput kaksitoista tuntia varallaoloaikaa.”

17 ZObr:n 97e §:ssä, joka koskee varallaoloa, säädetään seuraavaa:

”(1) Varallaoloa on se aika, jolloin työntekijän on oltava tavoitettavissa työpaikalla, määrätyssä paikassa tai kotonaan.

(2) Varallaoloaikaa ei lasketa mukaan viikoittaisiin tai kuukausittaisiin työtuntimääriin. Siinä tapauksessa, että työntekijän täytyy tosiasiassa työskennellä varallaoloaikanaan, nämä tosiasiallista työskentelyä koskevat tunnit lasketaan mukaan viikoittaisiin tai kuukausittaisiin työtuntimääriin.

(3) Ministeriö vahvistaa sen, missä tapauksissa ja millä tavalla varallaolo toteutetaan työpaikalla, määrätyssä paikassa tai kotona. Varallaolon toteuttamistilanteet ja -tavat armeijassa vahvistaa komentaja.

(4) Varallaolo määrätyssä paikassa rinnastetaan varallaoloon työpaikalla.”

18 Slovenian asevoimien palvelussäännöissä (pravila službe v Slovenski vojski; Uradni list RS, nro 84/09) käsite ”päivystäminen” määritellään seuraavasti:

”Päivystämistä pidetään rauhan aikana – – taistelutehtävänä, jonka aikana päivystävä sotilas voi ZObr:n 51 §:n säännösten mukaisesti käyttää myös asetta ja kuolettavaa voimaa. Työn tarkoituksenmukaista järjestämistä varten päivystys toteutetaan jaksoina (joina edellytetään seitsemän päivän ajan jatkuvaa läsnäoloa eli päivittäistä 24 tuntia kestävää läsnäoloa työpaikalla). Päivystys järjestetään sotilasyksikössä, joka valvoo myös sitä, että samaan yksikköön kuuluvat henkilöt velvoitetaan vastaamaan päivystämisestä aiheutuvasta rasituksesta tasapuolisesti. Päivystyksellä on erityistä sotilaallista ja strategista merkitystä. Jatkuvan operatiivisen valmiuden varmistaminen on asevoimien keskeinen tehtävä rauhan aikana. Asevoimat huolehtii vakituisista valmiusjoukoista ja toteuttaa jatkuvia valmiustoimenpiteitä varmistaakseen riittävän valmiuden tason rauhan aikana. Vakituisilla joukoilla voidaan varmistaa jatkuva toimintavalmius ja asevoimien mahdollisuudet toimia sotilaallisesti ja muutoin kuin sotilaallisesti Slovenian tasavallassa maalla, merellä ja ilmassa. Puolustusvoimat on osa vakituisia joukkoja.

Päivystyksestä huolehtii aseistettu yksikkö tai sotilasryhmä, joka varmistaa henkilöiden, laitteistojen, omaisuuden ja alueen fyysisen suojaamisen. – –

Päivystäjien yleisenä velvollisuutena on suojata ja puolustaa valppaasti sitä, mikä heille on uskottu (laitteistot, henkilöt jne.), olla laskematta asetta käsistään ja olla jatkuvasti valmiina käyttämään sitä, olla poistumatta päivystysasemastaan siihen saakka, kunnes toinen on tullut heidän tilalleen, olla sallimatta kenenkään muun kuin esimiehen, päivystysaseman apulaiskomentajan tai komentajan, upseerin tai valvonnasta vastuussa olevan virkamiehen lähestyvän päivystysasemaa tai suojattavaa rakennusta tai siirtyvän kielletylle alueelle. Päivystäjien on lisäksi pidätettävä henkilöt siten, kuten tiettyjen päivystysasemien osalta on määrätty, pidettävä yllä yhteyksiä ja välitettävä tietoja vain päivystysaseman komentajalle ja päivystysaseman muille elimille sekä ilmoitettava päivystysaseman komentajalle, kun lähistöllä ilmenee häiriöitä tai syttyy tulipalo, kun suojattavaa kohdetta tai joukkoja uhkaa vaara luonnonkatastrofien tai muiden katastrofien takia tai kun he sairastuvat tai tarvitsevat muunlaista apua.

Turvallisuusjoukot huolehtivat laitteistojen, asiakirjojen, henkilöiden, aseiden, sotilastarvikkeiden, ammusten ja muiden tarvikkeiden turvaamisesta erilaisilta uhilta. – –”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

19 B. K., joka oli Slovenian asevoimien aliupseeri, päivysti vuoden 2014 helmikuusta vuoden 2015 heinäkuuhun ulottuvalla ajanjaksolla joka kuukausi yhtäjaksoisesti seitsemän päivää, joiden aikana hänen piti olla tavoitettavissa ja jatkuvasti läsnä kasarmilla, johon hänet oli sijoitettu. Tähän päivystykseen sisältyi sekä ajanjaksoja, joiden aikana B. K:n oli suoritettava tosiasiallista valvontatoimintaa, että ajanjaksoja, joiden aikana hänen oli vain oltava esimiestensä käytettävissä. Jos paikalle saapui ennalta ilmoittamatta sotilaspoliisi, tarkastusryhmä tai valmiusryhmä, hänen oli tehtävä siitä merkintä rekisteröintilomakkeeseen ja suoritettava esimiehiltään saamansa tehtävät.

20 Puolustusministeriö katsoi, että jokaisesta päivystyksessä suoritetusta päivästä kahdeksan tuntia oli katsottava työajaksi, joten se maksoi B. K:lle näiltä kahdeksalta työtunnilta tavanomaisen palkan. B. K:lle maksettiin muilta tunneilta vain varallaolokorvaus, jonka määrä oli 20 prosenttia peruspalkasta.

21 B. K. nosti slovenialaisessa tuomioistuimessa kanteen, jossa hän vaati, että tunnit, joiden aikana hän päivystäessään ei ollut suorittanut mitään tosiasiallista toimintaa työnantajansa palveluksessa mutta joiden aikana hänen oli pysyteltävä esimiestensä käytettävissä kasarmilla, poissa kotoaan ja erossa perheestään, korvataan hänelle ylityötunteina.

22 Koska hänen kanteensa hylättiin sekä ensimmäisessä oikeusasteessa että muutoksenhakuasteessa, B. K. teki Revision-valituksen ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen.

23 Kyseinen tuomioistuin toteaa ensinnäkin, että direktiivin 2003/88 1 artiklan 3 kohdan, luettuna yhdessä direktiivin 89/391 2 artiklan kanssa, mukaan direktiiviä 2003/88 ei sovelleta, kun julkishallinnon tiettyjen erityistoimien ominaispiirteet ovat väistämättä ristiriidassa kyseisen direktiivin kanssa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo viitaten 5.10.2004 annettuun tuomioon Pfeiffer ym. (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584), että tästä poikkeuksesta on säädetty ainoastaan, jotta voidaan taata yleisen turvallisuuden, kansanterveyden ja yleisen järjestyksen ylläpitämisen kannalta välttämättömien palvelujen moitteeton toiminta poikkeuksellisen vakavissa olosuhteissa, jolloin valmius- ja pelastusryhmien ajankäyttöä ei voida suunnitella.

24 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että B. K. on nyt käsiteltävässä asiassa tehnyt säännönmukaisesti tavanomaista työtään eli päivystystä rauhan aikana ja ettei pääasiassa kyseessä olevana ajanjaksona ollut tapahtunut mitään ennalta arvaamatonta tai poikkeuksellista. Tämän tuomioistuimen mukaan asianomaisen henkilön työajan suunnitteleminen ei ole siten ollut mahdotonta.

25 Kyseinen tuomioistuin pohtii kuitenkin, voidaanko direktiivin 89/391 2 artiklassa säädettyyn poikkeukseen vedota yleisesti sotilaiden ja puolustusalan työntekijöiden osalta rauhan aikana.

26 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii toiseksi, että jos nyt käsiteltävässä asiassa sovellettaisiin direktiiviä 2003/88, onko ajanjaksoja, joiden aikana B. K. päivystäessään ei suorittanut tosiasiallista toimintaa työnantajansa palveluksessa mutta joiden aikana hän oli velvollinen pysyttelemään kasarmilla esimiestensä käytettävissä, pidettävä kyseisen direktiivin 2 artiklassa tarkoitettuna työaikana.

27 Korostettuaan, että tähän kysymykseen voitaisiin vastata myöntävästi, kyseinen tuomioistuin toteaa, että Slovenian oikeuden mukaan tällaiset ajanjaksot jäävät työajan ulkopuolelle samoin kuin ajanjaksot, joiden aikana sotilaan on pysyteltävä kotonaan, ja että näiden kahden ajanjakson osalta on säädetty samasta palkkatasosta, mikä kyseisen tuomioistuimen mukaan ei olisi direktiivin 2003/88 mukaista.

28 Tässä tilanteessa Vrhovno sodišče (ylin tuomioistuin, Slovenia) päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Sovelletaanko direktiivin [2003/88] 2 artiklaa myös puolustusalalla työskenteleviin työntekijöihin ja rauhan aikana päivystäviin sotilaisiin?

2) Ovatko direktiivin [2003/88] 2 artiklan säännökset esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan puolustusalalla työskentelevien työntekijöiden varallaoloa työpaikalla tai määrätyssä paikassa (mutta ei kotona) taikka puolustusalalla työskentelevien sotilaiden päivystyksen aikaista läsnäoloa, jonka aikana kyseiset sotilaat eivät tee tosiasiallista työtä mutta heidän on kuitenkin oltava läsnä kasarmilla, ei lueta työaikaan?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Tutkittavaksi ottaminen

29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii ennakkoratkaisukysymyksillään selvittämään pääasiallisesti, voidaanko tiettyjä ajanjaksoja, joiden aikana sekä sotilaat että puolustusalalla toimiva siviilihenkilöstö ovat velvollisia pysyttelemään tarvittaessa esimiestensä käytettävissä, pitää kyseisen direktiivin 2 artiklassa tarkoitettuna työaikana.

30 On kuitenkin kiistatonta, että pääasiassa on kyse ainoastaan sotilaasta. Näin ollen on todettava, että siltä osin kuin ennakkoratkaisukysymykset koskevat puolustusalalla toimivaa siviilihenkilöstöä, niillä ei ole mitään yhteyttä pääasian kohteeseen ja ne on siten vakiintuneen oikeuskäytännön nojalla jätettävä tutkimatta (tuomio 2.2.2021, Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

Ensimmäinen kysymys

31 Aluksi on muistutettava, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen välille SEUT 267 artiklalla luodussa yhteistyömenettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä on antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus, jonka perusteella kansallinen tuomioistuin voi ratkaista siinä vireillä olevan asian. Unionin tuomioistuimen on tätä silmällä pitäen tarvittaessa muotoiltava sille esitetyt kysymykset uudelleen. Unionin tuomioistuin saattaa myös joutua ottamaan huomioon sellaisia unionin oikeussääntöjä, joihin kansallinen tuomioistuin ei ole ennakkoratkaisukysymyksessään viitannut (tuomio 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

32 Tästä on todettava yhtäältä, että sen ratkaisemiseksi, sovelletaanko, kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, direktiivin 2003/88 2 artiklaa sotilaan rauhan aikana suorittamaan päivystystoimintaan, kuten B. K:n tämän tuomion 19 kohdassa mainituissa olosuhteissa suorittamaan päivystykseen, on tutkittava, kuuluuko tällainen toiminta kyseisen direktiivin soveltamisalaan, joka vahvistetaan sen 1 artiklan 3 kohdassa eikä sen 2 artiklassa.

33 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin lähtee toisaalta siitä premissistä, jonka mukaan pääasia kuuluu unionin oikeuden soveltamisalaan. Koska tässä oikeusriidassa on kyse sotilaasta, on kuitenkin tutkittava ensin, onko niin – kuten Ranskan ja Espanjan hallitukset väittävät – että unionin oikeudessa ei ole tarkoitus säätää sotilaiden työajan järjestämisestä, koska tämä järjestäminen on osa jäsenvaltioiden asevoimien organisoinnin yksityiskohtia, jotka jo luonteensa puolesta on suljettu unionin oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle SEU 4 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

34 Näin ollen on niin, että jotta ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle voidaan antaa hyödyllinen vastaus, jonka perusteella se voi ratkaista käsiteltäväkseen saatetun oikeusriidan, ensimmäinen kysymys on muotoiltava uudelleen ja on katsottava, että kyseinen tuomioistuin tiedustelee sillä pääasiallisesti, onko direktiivin 2003/88 1 artiklan 3 kohtaa, luettuna SEU 4 artiklan 2 kohdan valossa, tulkittava siten, että sotilaan rauhan aikana suorittama päivystystoiminta ei kuulu kyseisen direktiivin soveltamisalaan.

35 Ensinnäkin on tutkittava, onko niin, että SEU 4 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että kaikki asevoimien henkilöstön jäsenet suljetaan unionin oikeuden ja erityisesti työajan järjestämistä koskevien sääntöjen soveltamisalan ulkopuolelle.

36 Kyseisen 4 artiklan 2 kohdan sanamuodon mukaan unioni kunnioittaa yhtäältä jäsenvaltioiden tasa-arvoa perussopimuksia sovellettaessa sekä niiden kansallista identiteettiä, joka on olennainen osa niiden poliittisia ja valtiosäännön rakenteita, ja toisaalta keskeisiä valtion tehtäviä, erityisesti niitä, joiden tavoitteena on valtion alueellisen koskemattomuuden turvaaminen, yleisen järjestyksen ylläpitäminen sekä kansallisen turvallisuuden takaaminen. Tässä samassa määräyksessä täsmennetään, että kansallinen turvallisuus säilyy yksinomaan kunkin jäsenvaltion vastuulla.

37 Tältä osin on todettava, että jäsenvaltioiden asevoimien päätehtävät, joita ovat alueellisen koskemattomuuden säilyttäminen ja kansallisen turvallisuuden turvaaminen, kuuluvat nimenomaisesti niihin valtion keskeisiin tehtäviin, joita unionin on SEU 4 artiklan 2 kohdan nojalla kunnioitettava.

38 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä lisäksi ilmenee, että valintoja, joita jäsenvaltiot tekevät sotilaallisen organisoinnin suhteen ja joiden tarkoituksena on niiden alueen tai olennaisten etujen puolustaminen, ei sellaisinaan säännellä unionin oikeudessa (ks. vastaavasti tuomio 11.3.2003, Dory, C-186/01, EU:C:2003:146, 35 kohta).

39 SEU 4 artiklan 2 kohdassa vahvistetusta unionin velvollisuudesta kunnioittaa valtion keskeisiä tehtäviä ei kuitenkaan seuraa, että jäsenvaltioiden asevoimiensa organisointia koskevat päätökset eivät kuuluisi unionin oikeuden soveltamisalaan, varsinkin kun kyse on työajan järjestämistä koskevista säännöistä.

40 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on näet niin, että vaikka yksin jäsenvaltioiden asiana on määritellä keskeiset turvallisuusetunsa ja toteuttaa sisäisen ja ulkoisen turvallisuutensa varmistamiseen soveltuvat toimenpiteet – mukaan lukien asevoimien organisointia koskevat päätökset – pelkästään se, että kansallinen toimenpide on toteutettu kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, ei voi johtaa siihen, ettei unionin oikeutta sovelleta, ja vapauttaa jäsenvaltioita velvollisuudesta noudattaa unionin oikeutta (ks. vastaavasti tuomio 26.10.1999, Sirdar, C-273/97, EU:C:1999:523, 15 kohta; tuomio 11.1.2000, Kreil, C-285/98, EU:C:2000:2, 15 kohta ja tuomio 6.10.2020, Privacy International, C-623/17, EU:C:2020:790, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Saman on koskettava kansallisia toimenpiteitä, jotka on toteutettu jäsenvaltion alueellisen koskemattomuuden suojaamiseksi.

41 Kuten julkisasiamies ratkaisuehdotuksensa 44 ja 45 kohdassa pääasiallisesti totesi, tämä toteamus ei ole ristiriidassa 11.3.2003 annetun tuomion Dory (C-186/01, EU:C:2003:146) kanssa.

42 On nimittäin niin, että vaikka asevelvollisuuden käyttöönotto, josta oli kyse mainittuun tuomioon johtaneessa asiassa, ei ole kysymys, jota arvioidaan unionin oikeudessa, työajan järjestäminen on ala, joka on yhdenmukaistettu SEUT 153 artiklan 2 kohdan nojalla direktiivillä 2003/88.

43 Vaikka se, että unionin on kunnioitettava valtion keskeisiä tehtäviä, ei merkitse sitä, että sotilaiden työajan järjestäminen jäisi kokonaisuudessaan unionin oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle, on kuitenkin niin, että SEU 4 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että työajan järjestämistä koskevien unionin oikeussääntöjen soveltaminen sotilaisiin ei saa häiritä valtion keskeisten tehtävien moitteetonta suorittamista. Näitä sääntöjä ei näin ollen voida tulkita siten, että ne estäisivät asevoimia hoitamasta tehtäviään ja että niistä aiheutuisi tämän vuoksi haittaa valtion alueellisen koskemattomuuden säilyttämiselle ja kansallisen turvallisuuden takaamiselle, jotka kuuluvat valtion keskeisiin tehtäviin.

44 Tästä seuraa, että unionin oikeudessa on otettava asianmukaisesti huomioon kunkin jäsenvaltion asevoimiensa toiminnalle asettamat erityispiirteet, johtuivatpa nämä erityispiirteet sitten muun muassa kyseisen jäsenvaltion erityisistä kansainvälisistä velvoitteista, sen kohtaamista selkkauksista tai uhista tai kyseisen valtion geopoliittisesta asemasta.

45 Näin ollen unionin oikeuden säännösten ja erityisesti työajan järjestämistä koskevien säännösten soveltaminen ei voi olla esteenä sellaisten erityistehtävien suorittamiselle, joita kukin jäsenvaltio omat rajoitteensa ja omat vastuunsa huomioon ottaen antaa asevoimilleen alueellisen koskemattomuutensa säilyttämiseksi tai kansallisen turvallisuutensa takaamiseksi.

46 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että SEU 4 artiklan 2 kohdalla ei ole sitä vaikutusta, että kaikkien sotilaiden työajan järjestäminen jäisi unionin oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle.

47 Toiseksi on muistutettava, että direktiivin 2003/88 tarkoituksena on vahvistaa vähimmäisvaatimukset, joilla pyritään parantamaan työntekijöiden elin- ja työoloja lähentämällä erityisesti työajan kestoa koskevia kansallisia säännöksiä. Tämän Euroopan unionin tasolla tapahtuvan työajan järjestämistä koskevan lainsäädännön yhdenmukaistamisen tarkoituksena on taata työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parempi suojelu takaamalla työntekijöille – muun muassa vuorokautiset ja viikoittaiset – vähimmäislepoajat sekä asianmukaiset tauot ja säätämällä viikoittaiselle työajalle yläraja (tuomio 9.3.2021, Radiotelevizija Slovenija (Varallaolojakso syrjäisellä paikalla), C-344/19, EU:C:2021:182, 25 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

48 Lisäksi direktiivin 2003/88 säännöksissä täsmennetään Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 31 artiklan 2 kohdassa nimenomaisesti vahvistettua perusoikeutta enimmäistyöajan rajoittamiseen sekä päivittäisiin ja viikoittaisiin lepoaikoihin, ja niitä on näin ollen tulkittava kyseisen määräyksen valossa (tuomio 17.3.2019, Academia de Studii Economice din Bucureşti, C-585/19, EU:C:200, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tästä seuraa erityisesti, että näitä säännöksiä ei voida tulkita suppeasti työntekijällä tämän direktiivin perusteella olevien oikeuksien kustannuksella (tuomio 9.3.2021, Radiotelevizija Slovenija (Varallaolojakso syrjäisellä paikalla), C-344/19, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

49 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee tältä osin, että direktiiviä 2003/88 sovellettaessa työntekijän käsite on määriteltävä sellaisten objektiivisten perusteiden mukaan, jotka kysyessä olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet huomioon ottaen ovat luonteenomaisia työsuhteelle. Työsuhteelle ominaista on se, että henkilö tekee tietyn ajanjakson ajan toisen henkilön hyväksi tämän johdon alaisena työsuorituksia vastiketta vastaan. Tästä seuraa, että työsuhde edellyttää sitä, että työntekijän ja hänen työnantajansa välillä vallitsee alisteisuussuhde. Tällaisen alisteisuussuhteen olemassaoloa on arvioitava kussakin yksittäistapauksessa osapuolten välisiin suhteisiin liittyvien kaikkien seikkojen ja olosuhteiden perusteella (tuomio 20.11.2018, Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 41 ja 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

50 Nyt käsiteltävässä asiassa on riidatonta, että B. K. sai pääasiassa kyseessä olevana ajanjaksona palkkaa ja oli Slovenian asevoimien aliupseerina edellisessä kohdassa tarkoitetussa alisteisuussuhteessa työnantajaansa. Tästä seuraa, että direktiiviä 2003/88 voidaan lähtökohtaisesti soveltaa hänen tilanteeseensa.

51 Kolmanneksi on ratkaistava, onko asevoimien toimet yleensä tai ainakin jotkut niistä jätettävä direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle sen 1 artiklan 3 kohdan, luettuna SEU 4 artiklan 2 kohdan valossa, nojalla.

52 Direktiivin 2003/88 1 artiklan 3 kohdassa määritellään kyseisen direktiivin soveltamisala viittaamalla direktiivin 89/391 2 artiklaan. Jälkimmäisenä mainitun direktiivin 2 artiklan 1 kohdan mukaan kyseistä direktiiviä sovelletaan ”kaikkiin sekä julkisiin että yksityisiin toiminnan aloihin”.

53 Direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädetään kuitenkin, että kyseistä direktiiviä ei sovelleta, kun julkishallinnon, kuten asevoimien, tiettyjen erityistoimien tai tiettyjen väestönsuojelun erityistoimien ominaispiirteet ovat väistämättä ristiriidassa kyseisen direktiivin kanssa, ja tämän säännöksen toisessa alakohdassa tarkennetaan, että näissä tapauksissa työntekijöiden turvallisuus ja terveys on varmistettava mahdollisimman hyvin mainitun direktiivin tarkoituksen mukaisesti.

54 Näin ollen on ratkaistava, onko asevoimien toiminnot yleensä tai ainakin jotkut niistä jätettävä direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle sillä perusteella, että ne kuuluvat direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädetyn poikkeuksen soveltamisalaan, kun otetaan asianmukaisesti huomioon tarve tulkita kyseistä soveltamisalaa SEU 4 artiklan 2 kohdan valossa.

55 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäistä alakohtaa on tulkittava rajaamalla se ulottuvuudeltaan siihen, mikä on ehdottoman välttämätöntä niiden etujen turvaamiseksi, joita jäsenvaltiot voivat sen perusteella suojella (tuomio 5.10.2004, Pfeiffer ym., C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 54 kohta ja tuomio 30.4.2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, 32 kohta).

56 Lisäksi kriteeri, jota direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä alakohdassa käytetään tiettyjen toimintojen sulkemiseksi direktiivin 89/391 ja siten direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle, ei suinkaan perustu siihen, kuuluvatko työntekijät jollekin säännöksessä tarkoitetulle julkishallinnon toimialalle kokonaisuutena tarkastellen, vaan yksinomaan sellaisten tiettyjen erityistehtävien, joita tässä säännöksessä tarkoitetuilla aloilla työskentelevät työntekijät suorittavat, erityisluonteeseen, joka oikeuttaa poikkeamaan työntekijöiden turvallisuutta ja terveyttä koskevista säännöistä, koska yhteiskunnan tehokkaan suojelun varmistaminen on ehdottoman välttämätöntä (ks. vastaavasti, tuomio 20.11.2018, Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 55 kohta).

57 Näille erityistoimille, jotka oikeuttavat direktiivin 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan nojalla poikkeamaan työntekijöiden turvallisuutta ja terveyttä koskevista säännöistä, on ominaista muun muassa se, ettei työaikaa voida suunnitella (tuomio 20.11.2018, Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 64 kohta).

58 Direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäinen alakohta mahdollistaa näin sellaisten julkishallinnon erityistoimien tehokkuuden turvaamisen, joiden jatkuvuutta valtion keskeisten tehtävien tehokas suorittaminen välttämättä edellyttää. Tätä jatkuvuusvaatimusta on arvioitava ottamalla huomioon tarkasteltavana olevan toiminnan erityisluonne (tuomio 20.11.2018, Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 65 ja 66 kohta).

59 Unionin tuomioistuin on tältä osin yhtäältä korostanut, että jatkuvuutta koskeva vaatimus ei estä kansanterveyden, yleisen turvallisuuden ja yleisen järjestyksen aloilla toimivien yksikköjen osalta sitä, että silloin kun nämä toimivat normaaliolosuhteissa, niiden toiminta voidaan järjestää myös niiden henkilöstön työtuntien osalta, joten direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäistä alakohdassa säädettyä poikkeusta voidaan soveltaa tällaisiin yksiköihin vain poikkeuksellisen vakavissa ja vaikutuksiltaan poikkeuksellisissa olosuhteissa, kuten luonnonkatastrofien tai teknologisten katastrofien, attentaattien tai suuronnettomuuksien vuoksi, jotka edellyttävät sitä, että toteutetaan väestön elämän, terveyden ja turvallisuuden turvaamisen kannalta välttämättömiä toimenpiteitä, joiden asianmukainen toteuttaminen vaarantuisi, jos kaikkia direktiivissä 2003/88 säädettyjä sääntöjä olisi noudatettava. Tällaiset tilanteet oikeuttavat sen, että ehdoton etusija asetetaan väestön suojelua koskevalle tavoitteelle sen sijaan, että noudatettaisiin kyseisen direktiivin säännöksiä, joita voidaan väliaikaisesti jättää noudattamatta kyseisissä yksiköissä (ks. vastaavasti tuomio 20.11.2018, Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 67 kohta ja tuomio 30.4.2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

60 Unionin tuomioistuin on toisaalta jo katsonut, ettei tiettyjen julkishallinnon erityistoimintojen – vaikka niitä hoidettaisiinkin normaaliolosuhteissa – voida katsoa olevan ominaispiirteiltään niin erikoislaatuisia, että niiden luonne on väistämättä ristiriidassa direktiivissä 2003/88 asetettujen vaatimusten mukaisen työajan suunnittelun kanssa (tuomio 20.11.2018, Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 68 kohta).

61 Tämä koskee erityisesti toimintoja, joiden osalta niille asetetun yleisen edun mukaisen tavoitteen tehokas täyttäminen edellyttää sitä, että niitä voidaan suorittaa vain jatkuvasti ja että sen voi tehdä vain yksi ja sama työntekijä, ilman, että olisi mahdollista ottaa käyttöön vuorottelujärjestelmää, jonka avulla olisi mahdollista myöntää kyseiselle työntekijälle säännöllisin väliajoin oikeus lepotunteihin tai -päiviin sen jälkeen, kun hän on työskennellyt tietyn määrän tunteja tai päiviä (ks. vastaavasti tuomio 20.11.2018 Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 70–74 kohta ja tuomio 30.4.2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, 43 ja 44 kohta).

62 Tällaiset toiminnot on direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan nojalla suljettava kokonaan direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle.

63 Nyt käsiteltävässä asiassa on ratkaistava, missä määrin tämän tuomion 57–61 kohdassa mainittua oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa asevoimien henkilöstön jäsenten toimintaan, kun otetaan huomioon – kuten tämän tuomion 43 ja 45 kohdassa korostettiin –, että on varmistuttava siitä, ettei direktiivin 2003/88 soveltaminen heihin vaikuta jäsenvaltioiden SEU 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen keskeisten tehtävien moitteettomaan suorittamiseen.

64 Tältä osin on ensinnäkin todettava, että direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäistä alakohtaa ei voida tulkita siten, että jäsenvaltioiden asevoimien henkilöstön jäsenet jäisivät kokonaisuudessaan ja pysyvästi direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle.

65 Kuten tämän tuomion 55, 56 ja 58 kohdassa muistutettiin, vaikka direktiivin 89/931 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä alakohdassa pyritään turvaamaan valtion keskeisten tehtävien tehokas suorittaminen, kyseistä alakohtaa on tulkittava suppeasti, eikä sen tarkoituksena ole jättää tiettyjä julkishallinnon aloja kokonaisuudessaan kyseisen direktiivin ja näin ollen direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle, vaan sen tarkoituksena on jättää ulkopuolelle pelkästään tietyt näiden alojen toimintaryhmät niiden erikoislaatuisuuden vuoksi.

66 Unionin tuomioistuin on yhtäältä jo todennut, että direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisellä alakohdalla ei voida oikeuttaa julkishallinnon muun kuin siviilihenkilöstön jättämistä kokonaan tämän direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle (ks. vastaavasti tuomio 12.1.2006, komissio v. Espanja, C-132/04, ei julkaistu, EU:C:2006:18, 30–40 kohta).

67 Kuten julkisasiamies ratkaisuehdotuksensa 88 alaviitteessä pääasiallisesti totesi, sotilaita koskevat erityiset poikkeukset, joista säädetään nimenomaisesti sekä direktiivin 89/656 2 artiklan 2 kohdan c alakohdassa että direktiivin 2013/35 10 artiklan 1 kohdan b alakohdassa, olisivat sitä paitsi olleet hyödyttömiä, jos direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä alakohdassa asevoimien henkilöstön jäsenet suljettaisiin yleisesti jälkimmäisen direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Kyseisessä 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä alakohdassa nimittäin määritellään myös direktiivien 89/656 ja 2013/35 soveltamisala, kuten direktiivin 89/656 1 artiklan 2 kohdasta ja direktiivin 2013/35 1 artiklan 6 kohdasta ilmenee.

68 Kuten julkisasiamies ratkaisuehdotuksensa 82 ja 83 kohdassa myös pääasiallisesti totesi, toisaalta ei voida katsoa, että kaikkiin sotilaiden suorittamiin toimintoihin liittyisi ominaispiirteitä, jotka olisivat esteenä työajan suunnittelemiselle direktiivissä 2003/88 asetettuja vaatimuksia noudattaen.

69 Sitä vastoin tiettyjä toimintoja, joita asevoimien henkilöstön jäsenet voivat suorittaa – kuten muun muassa hallinto-, kunnossapito-, korjaus- ja terveydenhuoltopalveluihin sekä järjestyksen ylläpitämistä tai rikoksista syytteeseen panoa koskeviin palveluihin liittyviä toimintoja – ei voida kokonaisuudessaan jättää direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle.

70 On nimittäin riidatonta, että tällaiset toiminnot lähtökohtaisesti kuuluvat kyseisen direktiivin soveltamisalaan silloin, kun niitä suorittavat samankaltaisissa olosuhteissa julkishallinnon työntekijät, joilla ei ole sotilaan asemaa.

71 On kuitenkin muistutettava, että direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädettyä poikkeusta voidaan soveltaa samalla tavalla kaikkiin työntekijöihin, jotka suorittavat samanlaisia erityistoimia yhteiskunnan palveluksessa (ks. vastaavasti tuomio 20.11.2018, Sindicatul Familia Constanța ym., C-147/17, EU:C:2018:926, 59 kohta).

72 Vaikka lisäksi on totta, että jokaista sotilasta koskee tavoitettavissa olon vaatimus, jonka mukaan hänen on kyettävä olemaan lähetettävissä operaatioon hyvin lyhyellä varoitusajalla, direktiivin 2003/88 sääntöjen soveltaminen tämän tuomion 69 kohdassa tarkoitettujen toimintojen aikana kyseiseen sotilaaseen ei kuitenkaan ole omiaan estämään tällaisen tavoitettavissa olon vaatimuksen tosiasiallista noudattamista ainakaan niin kauan, kuin näitä toimintoja ei suoriteta sotilasoperaation yhteydessä, välitön valmistautuminen siihen mukaan lukien.

73 Toiseksi tämän tuomion 59 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee yhtäältä, että silloin kun asevoimien henkilöstön jäsenet joutuvat toimimaan kyseisessä oikeuskäytännössä tarkoitetuissa poikkeuksellisen vakavissa ja vaikutuksiltaan poikkeuksellisissa olosuhteissa, heidän toimintansa ei kuulu direktiivin 2003/88 soveltamisalaan direktiivin 89/391 1 artiklan 3 kohdan, luettuna yhdessä kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa, nojalla.

74 Näin on silloin, kun kaikkien merkityksellisten olosuhteiden vakavuus ja niiden vaikutusten laajuus huomioon ottaen on ilmeistä, että väestöä on mahdotonta suojella samalla kuin asevoimien toiminta organisoidaan siten, että kukin sen henkilöstön jäsenistä voisi nauttia direktiivissä 2003/88 säädetyistä, työaikaa ja lepoaikaa koskevista takeista muun muassa henkilöstön vuorottelujärjestelmän kautta (ks. analogisesti tuomio 30.4.2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, 47–50 kohta).

75 Toisaalta tämän tuomion 60 kohdassa mainitun oikeuskäytännön perusteella voidaan päätellä, että tietyt sotilaallisten toimien ryhmät jäävät kokonaisuudessaan direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle, jos kyseiset toimet ovat niin erikoislaatuisia, että ne ovat väistämättä ja pysyvästi ristiriidassa kyseisessä direktiivissä asetettujen vaatimusten noudattamisen kanssa.

76 Tilanne on tällainen asevoimien henkilöstön sellaisten jäsenten harjoittamien toimintojen osalta, jotka korkean osaamistasonsa tai heille uskottujen tehtävien äärimmäisen arkaluonteisuuden vuoksi voidaan vain vaivoin korvata muilla asevoimien henkilöstön jäsenillä sellaisen vuorojärjestelmän avulla, jolla voidaan taata samanaikaisesti sekä direktiivissä 2003/88 säädettyjen enimmäistyöaikojen ja lepoaikojen noudattaminen että heille annettujen keskeisten tehtävien moitteeton suorittaminen.

77 Kolmanneksi on todettava, että kaikki sotilaat, jotka kutsutaan osallistumaan jäsenvaltion asevoimien sotilaallista puuttumista sisältäviin operaatioihin – olipa kyse sitten jatkuvista tai tilapäisistä, jäsenvaltion rajojen sisällä tai niiden ulkopuolella toteutettavista operaatioista –,

suorittavat toimintaa, joka direktiivin 2003/88 1 artiklan 3 kohdan, luettuna yhdessä direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan ja SEU 4 artiklan 2 kohdan kanssa, perusteella on jo luonteensa puolesta suljettava kokonaisuudessaan direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle.

78 Direktiivissä 2003/88 asetettujen vaatimusten noudattamisesta näiden operaatioiden aikana aiheutuisi nimittäin merkittävä riski operaatioiden onnistumisen kannalta – onnistuminen näet edellyttää, että siihen osallistuvilta asevoimien henkilöstön jäseniltä voidaan vaatia täydellistä sitoutumista pitkien ajanjaksojen aikana – ja siten kansallisen turvallisuuden takaamiseen tai jäsenvaltioiden alueellisen koskemattomuuden säilyttämiseen liittyvien keskeisten tehtävien moitteettoman suorittamisen kannalta.

79 Tässä yhteydessä huomioon on otettava mahdollinen keskinäinen riippuvuus, joka vallitsee paitsi näiden operaatioiden välillä myös kyseisten operaatioiden ja asevoimien henkilöstön jäsenten suorittamien muiden toimintojen välillä; koska kyseisen direktiivin säännöissä velvoitetaan asianomaiset viranomaiset ottamaan käyttöön vuorottelujärjestelmä tai työajan suunnittelujärjestelmä, kyseisiä sääntöjä voitaisiin soveltaa näihin toimintoihin vain kyseisten operaatioiden kustannuksella, mikä on vastoin SEU 4 artiklan 2 kohdan vaatimuksia. Näin ollen on niin, että jos tämä on tarpeen varsinaisten sotilasoperaatioiden moitteettoman suorittamisen kannalta, ei voida sulkea pois sitä, että asevoimien tietyt toiminnot, jotka eivät liity suoraan näihin operaatioihin, jäävät myös direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle näiden operaatioiden keston ajaksi.

80 Lisäksi direktiivin 2003/88 1 artiklan 3 kohdassa, luettuna yhdessä direktiivin 89/391 2 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa ja SEU 4 artiklan 2 kohdan valossa, edellytetään yhtä lailla, että direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle jätetään kaikki toiminnot, jotka kuuluvat joko sotilaiden peruskoulutukseen – johon on rinnastettava asevelvollisuus – tai operatiivisiin harjoituksiin, joihin asevoimien henkilöstön jäsenet ovat sittemmin velvollisia säännöllisesti osallistumaan.

81 Kuten Ranskan hallitus on todennut, sotilaiden on asevoimien operatiivisen tehokkuuden takaamiseksi voitava peruskoulutuksen ja operatiivisten harjoitusten aikana joutua kohtaamaan tilanteita, joissa on mahdollista jäljitellä mahdollisimman tarkasti olosuhteita – kaikkein äärimmäiset olosuhteet mukaan lukien –, joissa varsinaiset sotilasoperaatiot suoritetaan. Tällaista hyväksyttävää tavoitetta ei kuitenkaan voitaisi saavuttaa, jos direktiivissä 2003/88 säädettyjä työajan järjestämistä koskevia sääntöjä olisi noudatettava kyseisen peruskoulutuksen ja kyseisten operatiivisten harjoitusten aikana.

82 Asettaessaan sotilaille tällaiset koulutusta ja harjoituksia koskevat vaatimukset jäsenvaltiot huolehtivat myös siitä, että näiden sotilaiden terveyttä ja turvallisuutta suojellaan mahdollisimman hyvin asevoimien varsinaisten operaatioiden aikana, koska näiden vaatimusten ansiosta sotilaat voivat saavuttaa heikentyneissä elinolosuhteissa korkean kestävyystason ja pitää sitä yllä.

83 Se seikka, että peruskoulutus, operatiiviset harjoitukset ja varsinaiset sotilasoperaatiot toteutetaan rauhan aikana, ei voi horjuttaa päätelmää, jonka mukaan nämä toiminnot on jätettävä kokonaisuudessaan direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle. Tehtävät, joita asevoimat kansallisen turvallisuuden ja alueellisen koskemattomuuden säilyttämiseksi suorittavat, on voitava toteuttaa täysimääräisesti myös rauhan aikana.

84 On lisättävä, että on yksin kunkin jäsenvaltion vastuulla, ottaen huomioon muun muassa sen kohtaamat uhkat, sille kuuluvat kansainväliset velvoitteet tai sen erityinen geopoliittinen asema, toteuttaa soveltuviksi katsomiaan sotilasoperaatioita ja määrittää mainittujen operaatioiden moitteettoman suorittamisen kannalta hyödyllisinä pitämiensä peruskoulutuksen ja operatiivisten harjoitusten intensiteetti ilman, että unionin tuomioistuimen olisi mahdollista harjoittaa valvontaa tältä osin, sillä tällaisten kysymysten on katsottava jäävän unionin oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle, kuten tämän tuomion 38 kohdassa jo todettiin.

85 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on nyt käsiteltävässä asiassa ratkaistava, onko B. K:n suorittamassa päivystystoiminnassa kyse jostakin tämän tuomion 73–83 kohdassa tarkoitetusta tilanteesta. Jos näin ei ole, kyseisen toiminnan on katsottava kuuluvan direktiivin 2003/88 soveltamisalaan. Unionin tuomioistuimen käytettävissä olevan asiakirja-aineiston perusteella tässä yhteydessä ei voida sulkea pois sitä, että kyseinen tuomioistuin voisi katsoa, että pääasiassa kyseessä oleva päivystystoiminta on varsinainen sotilasoperaatio, jolloin se jää kyseisen direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle.

86 Lopuksi on täsmennettävä, että – toisin kuin Ranskan hallitus väittää – myös silloin, kun sotilaat suorittavat direktiivin 2003/88 soveltamisalaan täysimääräisesti kuuluvia toimintoja, tähän direktiiviin sisältyy siinä annettuja oikeuksia koskevia poikkeuksia, joihin jäsenvaltiot voivat näiden sotilaiden osalta vedota.

87 Näin on joka tapauksessa siltä osin kuin kyse on kyseisen direktiivin 17 artiklan 3 kohdan b ja c alakohdasta, joissa annetaan pääasiallisesti mahdollisuus poiketa tietyin edellytyksin kyseisen direktiivin 3, 4, 5, 8 ja 16 artiklasta sekä silloin, kun on kyse turvallisuus- ja valvontatoiminnasta, joka edellyttää jatkuvaa läsnäoloa omaisuuden tai henkilöiden suojelemiseksi, että silloin, kun on kyse toiminnasta, jossa tarvitaan jatkuvaa palvelua tai tuotantoa.

88 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että direktiivin 2003/88 1 artiklan 3 kohtaa, luettuna SEU 4 artiklan 2 kohdan valossa, on tulkittava siten, että sotilaan suorittama päivystystoiminta ei kuulu kyseisen direktiivin soveltamisalaan silloin

– kun tätä toimintaa suoritetaan sotilaan peruskoulutuksen, operatiivisen harjoituksen tai varsinaisen sotilasoperaation yhteydessä tai

– kun kyseinen toiminta on niin erikoislaatuista, ettei siihen voida soveltaa henkilöstön vuorottelujärjestelmää, jolla voitaisiin varmistaa kyseisen direktiivin vaatimusten noudattaminen, tai

– kun kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat huomioon ottaen on ilmeistä, että kyseistä toimintaa harjoitetaan sellaisten poikkeuksellisten tapahtumien yhteydessä, joiden vakavuus ja laajuus edellyttävät sitä, että toteutetaan väestön elämän ja terveyden ja yhteiskunnan turvallisuuden turvaamisen kannalta välttämättömiä toimenpiteitä, joiden asianmukainen toteuttaminen vaarantuisi, jos kaikkia mainitussa direktiivissä säädettyjä sääntöjä olisi noudatettava, tai

– kun kyseistä direktiiviä, koska siinä velvoitetaan asianomaiset viranomaiset ottamaan käyttöön vuorottelujärjestelmä tai työajan suunnittelujärjestelmä, voitaisiin soveltaa tällaiseen toimintaan vain varsinaisten sotilasoperaatioiden moitteettoman suorittamisen kustannuksella.

Toinen kysymys

89 Aluksi on täsmennettävä, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämään toiseen kysymykseen annettavan vastauksen yhteydessä ilmaisua ”päivystysjakso” käytetään siten, että sillä tarkoitetaan kaikkia ajanjaksoja, joiden aikana sotilas päivystystoimintaansa suorittaessaan pysyttelee yksinomaan esimiestensä käytettävissä mutta joiden aikana hän ei tosiasiallisesti suorita valvontatoimintaa.

90 Lisäksi on korostettava ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenevän, että pääasiassa on ainoastaan kyse B. K:n suorittamien päivystysjaksojen korvaamisesta ylityötunteina.

91 Jotta ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle voidaan antaa hyödyllinen vastaus, toinen kysymys on muotoiltava uudelleen ja on katsottava, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii tällä kysymyksellään selvittämään pääasiallisesti, onko direktiivin 2003/88 2 artiklaa tulkittava siten, että siinä edellytetään, että päivystysjakson, jonka aikana sotilas on velvollinen pysyttelemään kasarmilla, johon hänet on sijoitettu, mutta jonka aikana hän ei tee tosiasiallista työtä, on katsottava olevan työaikaa kyseiselle sotilaalle tällaiselta jaksolta maksettavan palkan vahvistamiseksi.

92 On vielä täsmennettävä, että tähän kysymykseen annettavalla vastauksella on merkitystä pääasian kannalta vain siinä tapauksessa, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen olisi katsottava, ettei pääasiassa kyseessä oleva päivystystoiminta jää direktiivin 2003/88 soveltamisalan ulkopuolelle.

93 Näiden alustavien täsmennysten jälkeen on ensinnäkin muistutettava, että direktiivissä 2003/88 tarkoitetun työajan käsitteen alaan kuuluvat kaikki päivystysjaksot, joiden aikana työntekijään kohdistuu sen luonteisia velvoitteita, että ne vaikuttavat objektiivisesti ja erittäin huomattavasti viimeksi mainitun mahdollisuuksiin käyttää vapaasti näiden jaksojen aikana se aika, jolloin häneltä ei edellytetä työtehtävien suorittamista, ja käyttää tämä aika omiin asioihinsa. Sitä vastoin silloin, kun työntekijälle tietyn päivystysjakson aikana asetetut velvoitteet eivät ole näin voimakkaita ja mahdollistavat sen, että hän voi järjestää ajankäyttönsä ja keskittyä omiin asioihinsa ilman suurempia velvoitteita, vain aika, joka liittyy työsuoritukseen, joka on tarvittaessa tosiasiallisesti toteutettu tällaisena ajanjaksona, on direktiivissä 2003/88 tarkoitettua työaikaa (tuomio 9.3.2021, Radiotelevizija Slovenija (Varallaolojakso syrjäisellä paikalla), C-344/19, EU:C:2021:182, 37 ja 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

94 Kun kyse on päivystysjaksoista työpaikoilla, jotka – kuten nyt käsiteltävässä asiassa – ovat työntekijän kodista erillisiä, ratkaisevana tekijänä sille, ovatko käsillä direktiivissä 2003/88 tarkoitetun työajan käsitteen ominaispiirteet, on se, että työntekijä on velvollinen olemaan fyysisesti läsnä työnantajan osoittamassa paikassa ja pysymään siellä työnantajan käytettävissä voidakseen välittömästi suorittaa tarvittaessa työtehtäviään, ja tältä osin on täsmennetty, että työpaikkana on pidettävä paikkaa, jossa työntekijän on harjoitettava toimintaa työnantajan määräysten mukaisesti, myös silloin, kun tämä paikka ei ole se paikka, jossa hän tavallisesti suorittaa työtehtäviään. Koska tällaisen päivystysjakson aikana työntekijän on oltava poissa sekä sosiaalisesta ympäristöstään että perheensä luota ja hänellä on vähemmän liikkumavaraa käyttää aika, jolloin häneltä ei edellytetä työtehtävien suorittamista, tätä jaksoa on kokonaisuudessaan pidettävä kyseisessä direktiivissä tarkoitettuna työaikana riippumatta työntekijän tämän jakson aikana todellisuudessa suorittamista työtehtävistä (tuomio 9.3.2021, Radiotelevizija Slovenija (Varallaolojakso syrjäisellä paikalla), C-344/19, EU:C:2021:182, 33–35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

95 Edellä esitetystä seuraa, että mikäli direktiiviä 2003/88 sovelletaan, sotilaalle määrättyä päivystysjaksoa, joka edellyttää hänen jatkuvaa läsnäoloaan työpaikallaan, on pidettävä kyseisen direktiivin 2 artiklan 1 alakohdassa tarkoitettuna työaikana, jos tämä työpaikka on työntekijän kodista erillinen.

96 Toiseksi on kuitenkin muistutettava, että direktiivillä 2003/88 säännellään – sen 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua palkallista vuosilomaa koskevaa erityistilannetta lukuun ottamatta – ainoastaan tiettyjä työajan järjestämistä koskevia seikkoja työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden suojelemiseksi, minkä vuoksi sitä ei lähtökohtaisesti sovelleta työntekijöiden palkkaukseen (tuomio 9.3.2021, Radiotelevizija Slovenija (Varallaolojakso syrjäisellä paikalla), C-344/19, EU:C:2021:182, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

97 Tapa, jolla työntekijöille maksetaan palkkaa heidän suorittamiltaan päivystysjaksoilta, ei näin ollen kuulu direktiivin 2003/88 vaan kansallisen oikeuden asian kannalta merkityksellisten säännösten soveltamisalaan. Tämä direktiivi ei näin ollen ole esteenä sellaisen jäsenvaltion lainsäädännön, työehtosopimuksen tai työantajan päätöksen soveltamiselle, jossa päivystyksen palkkausta varten otetaan huomioon eri tavalla sellaiset ajanjaksot, joiden aikana todellisuudessa suoritetaan työtehtäviä, ja ajanjaksot, joiden aikana ei tehdä mitään tosiasiallista työtä, myös silloin kun näitä ajanjaksoja on kokonaisuudessaan pidettävä kyseisessä direktiivissä tarkoitettuna työaikana (tuomio 9.3.2021, Radiotelevizija Slovenija (Varallaolojakso syrjäisellä paikalla), C-344/19, EU:C:2021:182, 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

98 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että direktiivin 2003/88 2 artiklaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että päivystysjaksolta, jonka aikana sotilas on velvollinen pysyttelemään kasarmilla, johon hänet on sijoitettu, mutta jonka aikana hän ei tee siellä tosiasiallista työtä, maksetaan palkkaa eri tavalla kuin päivystysjaksolta, jonka aikana hän tosiasiallisesti suorittaa työtehtäviä.

Oikeudenkäyntikulut

99 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista 4.11.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/88/EY 1 artiklan 3 kohtaa, luettuna SEU 4 artiklan 2 kohdan valossa, on tulkittava siten, että sotilaan suorittama päivystystoiminta ei kuulu kyseisen direktiivin soveltamisalaan silloin

– **kun tätä toimintaa suoritetaan sotilaan peruskoulutuksen, operatiivisen harjoituksen tai varsinaisen sotilasoperaation yhteydessä tai**

– **kun kyseinen toiminta on niin erikoislaatuista, ettei siihen voida soveltaa henkilöstön vuorottelujärjestelmää, jolla voitaisiin varmistaa kyseisen direktiivin vaatimusten noudattaminen, tai**

– **kun kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat huomioon ottaen on ilmeistä, että kyseistä toimintaa harjoitetaan sellaisten poikkeuksellisten tapahtumien yhteydessä, joiden vakavuus ja laajuus edellyttävät sitä, että toteutetaan väestön elämän ja terveyden ja yhteiskunnan turvallisuuden turvaamisen kannalta välttämättömiä toimenpiteitä, joiden asianmukainen toteuttaminen vaarantuisi, jos kaikkia mainitussa direktiivissä säädettyjä sääntöjä olisi noudatettava, tai**

– **kun kyseistä direktiiviä, koska siinä velvoitetaan asianomaiset viranomaiset ottamaan käyttöön vuorottelujärjestelmä tai työajan suunnittelujärjestelmä, voitaisiin soveltaa tällaiseen toimintaan vain varsinaisten sotilasoperaatioiden moitteettoman suorittamisen kustannuksella.**

2) **Direktiivin 2003/88 2 artiklaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että päivystysjaksolta, jonka aikana sotilas on velvollinen pysyttelemään kasarmilla, johon hänet on sijoitettu, mutta jonka aikana hän ei tee siellä tosiasiallista työtä, maksetaan palkkaa eri tavalla kuin päivystysjaksolta, jonka aikana hän tosiasiallisesti suorittaa työtehtäviä.**

Allekirjoitukset